ΚΡΙΤΙΚΗ

ΝΕΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ - ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΟΦ

«Ο θείος Βάνιας»

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΝΑΓΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Νιώθεις να ξεπετάγεται κάποιο φως εκεί που βασιλεύει ένα τυραννικό σκοτάδι. Αυτή είναι η γενική εντύπωση, καθώς παρακολουθείς το έργο του Τσέχοφ «Ο θείος Βάνιας».

Αλλά το φως είναι παροδικό. Το σκοτάδι ξαναγυρίζει ολοκληρωτικά στο τέλος για να σου αφήσει εκείνη τη μελαγχολική μαγεία, που σκεπάζει σαν ομίχλη τους ήρωες του Τσέχοφ.

«Άραγε, ύστερα από 100 - 200 χρόνια, όταν οι άνθρωποι θα είναι καλύτεροι, θα νιώθουν τίποτα για μας, θα μας θυμούνται με κάποια συμπόνια;», ψιθυρίζει ο γιατρός Αστρόφ.

Μέσα σ' αυτούς τους συλλογισμούς, που τρεμολάμπει η ελπίδα για μία καλύτερη ζωή, προβάλλει ανάγλυφο το χαρακτηριστικό των έργων του μεγάλου Ρώσου συγγραφέα. Ο αγώνας για κάτι το χιμαιρικό, που οι ήρωες των έργων του το ξέρουν και όμως δεν το εγκαταλείπουν, ούτε και νιώθουν νικημένοι εκεί που όλα τα όνειρά τους έχουν ναυαγήσει.

Το αν όμως οι άνθρωποι έγιναν καλύτεροι, το ζούμε σήμερα εμείς 100 και πλέον χρόνια μετά τον Τσέχοφ και 150 μετά τον Ουγκό, γιατί κι εκείνος το προφήτεψε ανεπιτυχώς.

Οι άνθρωποι έγιναν χειρότεροι. Μ' όλους τους κομπιούτερ και τους Ίντερνετ. Με όλα τα ταξίδια στα άστρα. Ο άνθρωπος ποτέ δεν θα γίνει καλύτερος, εφόσον υπάρχει ο αδηφάγος καπιταλισμός.

Ούτε οι άνθρωποι της τραγικής ευαισθησίας του Βάνια θα δικαιώνονται σε αυτή τη ζωή. Γιατί αυτός είναι ο «Θείος Βάνιας». Ένας νικημένος μέσα στις αυταπάτες του. Σε αυτούς που νιώθουν να έχουν φτερά για μεγάλο πέταγμα, αλλά η λάσπη, η απελπιστική λάσπη από το τέλμα της καθημερινής ζωής τους, έχει κολλήσει πάνω τους και τα βαραίνει.

Και ξαφνικά, η μία διάψευση ακολουθεί την άλλη. Η Σόνια δεν ελπίζει πια σε ανταπόκριση του έρωτά της από τον Αστρόφ, ο θείος Βάνιας βλέπει τον άνθρωπο, που τον πίστεψε για μεγαλοφυία, ότι είναι ένα τίποτα, ένας ανάξιος. Προβάλλει για μία στιγμή η μεγάλη αδικία της ζωής. Άνθρωποι τιποτένιοι κερδίζουν θέσεις, που δεν τις αξίζουν, ενώ οι πραγματικά άξιοι καταποντίζονται στην ασημαντότητα.

Και ύστερα, η αναζήτηση της λήθης στη δουλειά. Αυτό, που στάθηκε το μεγάλο ιδανικό της σύντομης ζωής του Τσέχοφ. Χωρίς δουλειά τίποτα δεν θα γίνει.

Το έργο μας δόθηκε από τον Τσέχοφ πάνω σ' αυτόν τον καμβά, μίας φευγαλέας εκ των προτέρων ματαιωμένης ηδονής, ένα σπαραχτικό σφιχταγκάλιασμα με τον τόπο που ζούμε και μία ελπίδα ελευθερίας της ψυχής για το πέταγμα αλλού, που θα νιώσουμε να ελευθερώνεται τ' όνειρό μας.

Χαρακτηριστικό της εποχής εκείνης, που τελείωνε ο 19ος αιώνας και έμπαινε ο 20ός, ένας αιώνας προσδοκιών και ανοιχτών οριζόντων, που η ψυχή μας θ' άπλωνε τα φτερά της σε πιο ιδανικές κατευθύνσεις. Ας μην ξεχνάμε και το τελευταίο δικό μας millennium, που πανηγυρίστηκε με τόσο θριαμβικές γιορτές, καθώς αφήναμε πίσω τα ερείπια του Βελιγραδίου, για να στρατοπεδεύσουμε στον εφιάλτη του Ιράκ.

Το έργο «Ο θείος Βάνιας» έχει μία φορτισμένη ατμόσφαιρα από ερωτι-

σμό και δίψα ζωής, παράλληλα με μία αποτελματωμένη συγκατοίκηση ανθρώπων, που ανακαλύπτουν ο ένας τον άλλον από απραγματοποίητα πάθη και αλληλοδιαψεύσεις, για να χωρίσουν τους δρόμους τους σε μία κοινή μοναξιά.

Είχα δει το έργο το 1961 στην αλησμόνητη παράσταση του Κάρολου Κουν. Δεν θα έλεγα ότι το έργο αυτό έπρεπε να εκσυγχρονιστεί. Τα πάθη δεν εκσυγχρονίζονται, ούτε η αχλή γίνεται βιαιότητα και ρεαλισμός.

Ο Στανισλάφσκι έσωσε κάποτε τον «Γλάρο» και ανέδειξε τον Τσέχοφ. Τώρα, ο Κάρολος Κουν εξακολούθησε να σώζει τον Τσέχοφ με τον «Θείο Βάνια» (1961) σαν άλλος Στανισλάφσκι, αλλά να πισωγυρίζει το έργο ο Αρμένης (2003) και να δολοφονεί τον Τσέχοφ.

Έχω ξαναπεί πως ο Τσέχοφ είναι ολόκληρος στα έργα του μία μουσική, που παίζεται μόνο από ένα όργανο. Όποιος επιχειρήσει ν' ανανεώσει σκηνοθεσία, σκηνικά, μέσα, ατμόσφαιρα, φαλτσάρει. Η θαμπή τοιχογραφία έργων σαν τον «Θείο Βάνια» δεν ανανεώνεται με πιο ζωηρό χρώμα, γιατί χάνει τη χρωματική της λάμψη. Κι αυτή η λάμψη της μυστικοπάθειας, της νοσταλγίας, του ναυαγισμένου ονείρου, του αγώνα για έναν καλύτερο κόσμο, είναι το μυστικό το Τσέχοφ, που πρέπει να παραμείνει έτσι.

Ο ίδιος ο Γιώργος Αρμένης έμεινε πιστός στη σκηνοθετική του γραμμή. Ένας Βάνιας καθόλου ποιητικός, με κοχλάζοντα πάθη. Ωραία φιγούρα η Παναγιώτα Βλαντή (Έλενα Αντριέγιεβνα), πλησίασε κάπως τη γυναίκα που απέπνεε ματαιωμένο ερωτισμό.

Ο Τάκης Βουλαλάς (Σερεμπριάκοφ) ο πιο σωστός της παράτασης, ισοζύγισε και στοιχεία τσεχοφικής προέλευσης με στοιχεία που θέλησε να εμφυτεύσει ο Αρμένης.

Ο Κώστας Καζανάς (Αστρόφ) πέρα για πέρα άσχετος και ξένος, η Χριστίνα Μαξούρη υπόσχεται λαμπρό μέλλον, μία Σόνια που παρέπεμπε στον σωστό καρτερικό της δρόμο και οι Χρήστος Νινής (Τελιέγκιν), Σοφία Ολυμπίου (Μαρίνα) και Μαρίκα Τζιραλίδου (Μαρία Βασίλιεβνα) απλά καλοί στους μικρούς τους ρόλους.